

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

olgierdjakubowski@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5530-1025>
Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
ul. Szwoleżerów 9
00-464 Warszawa

Zagrożenie dziedzictwa kulturowego
przestępczością –
analiza wydarzeń w 2022 roku
(początek inwazji Rosji na Ukrainę)

Criminal threats to national heritage –
an analysis of the events of 2022
(the beginning of Russian aggression on Ukraine)

Summary: The article presents selected cases of criminal activity in 2022 based on statistics prepared by police, the National Revenue Administration and border police. The study is part of an annual series that aims to illustrate the trends and threats to monuments and cultural assets in a given year. The complementary presentation of collective information on risks to cultural heritage is essential for a research perspective and to develop a strategy for its protection. Criminal activity involving cultural heritage is influenced by specific events that affect the level of security in a State. Among the factors that should be taken into account when analyzing the phenomenon of crime against cultural heritage in 2022, threats arising from the Russian aggression on Ukraine should be considered.

Keywords: crime, statistics, national heritage, robbery, theft, damage

Streszczenie: W artykule przedstawiono wybrane przypadki przestępstw w 2022 r. na tle statystyk Policji, Krajowej Administracji Skarbowej i Straży Granicznej. Będące częścią cyklu corocznych analiz opracowanie obrazuje tendencje i zagrożenia zabytków oraz dóbr kultury w danym roku. Komplementarne przedstawienie informacji o zagrożeniu dziedzictwa kulturowego przestępczością jest istotne dla badań mających na celu wypracowanie strategii jego ochrony. Na zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością mają wpływ szczególne wydarzenia, które oddziałują na poziom bezpieczeństwa w państwie. Wśród czynników, które trzeba wziąć pod uwagę, analizując zjawisko przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w 2022 r., należy wskazać początek inwazji Rosji na Ukrainę.

Słowa kluczowe: przestępczość, dziedzictwo kulturowe, napad rabunkowy, zniszczenie

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zjawisk i wydarzeń mających wpływ na zagrożenie przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Powstał on w ramach cyklu diagnozującego to zjawisko w zakresie długo- i krótkoterminowym. W artykułach z lat 2015-2023 r. wskazałem źródła danych dotyczących skali i specyfiki zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce¹. Prowadzone w kolejnych latach badania skali przestępczości pozwalają zobrazować wiele tendencji – zarówno w Polsce, jak i na świecie – związanych z działaniami sprawców przestępstw wymierzonych w dziedzictwo. Artykuł opiera się na dostępnych informacjach dotyczących zmian prawnych i wydarzeń mających wpływ na diagnozowane zagadnienie, a także danych statystycznych, uzupełnionych studiami przypadków (*case method*) – metodą pozwalającą badać zjawisko.

¹ Zob. następujące artykuły O. Jakubowskiego: *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1(1), s. 263-274; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2), s. 241-258; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3), s. 249-276; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2017 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4), s. 215-236; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5), s. 163-170; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2019 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2021, nr 1(7), s. 221-232; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2020 roku (początek pandemii COVID-19)*, „Santander Art and Culture Law Review” 2022, nr 1(8), s. 133-152; *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2021 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2023, nr 1(9), s. 247-264.

W 2022 r., podobnie jak w poprzednich dwóch latach, na ochronę dziedzictwa kulturowego wpływ miała pandemia COVID-19, choć można już było dostrzec zmniejszenie znaczenia tego zjawiska dla wielu sfer życia społecznego.

Pojawił się jednak kolejny czynnik, który negatywnie oddziaływał m.in. na dziedzictwo kulturowe. Inwazja Rosji na Ukrainę, rozpoczęta 24 lutego 2022 r., ze względu na zbrodniczy charakter działań najeźdźców miała destrukcyjny wpływ także na zabytki i dobra kultury znajdujące się na terenie zaatakowanego kraju. Atak na Ukrainę miał też wpływ na zagrożenie światowego dziedzictwa kulturowego, a także na wzrost zagrożenia przestępczością w tym obszarze w państwach graniczących z obszarem działań wojennych. Analizując czynniki wpływające na bezpieczeństwo dziedzictwa kulturowego, należy wskazać, że w ostatnich latach dużym zagrożeniem dla ważnych dla kultury dzieł sztuki są radykalni aktywiści. W 2022 r. podczas happeningów organizowanych przez radykalne organizacje ich przedstawiciele, aby wzbudzić zainteresowanie swoimi poglądami, dokonali wielu czynów noszących znamiona wandalizmu². Na przykład dwóch aktywistów w Dreźnie przykleiło się do ramy obrazu *Madonny Sykstyńskiej* Rafaela Santi, dwie członkinie organizacji Just Stop Oil wylały zupę pomidorową na obraz *Słoneczniki* Vincenta van Gogha w londyńskiej National Gallery, a działacze klimatyczni przykleili się do szyby zabezpieczającej obraz i do ściany koło obrazu *Dziewczyna z perłą* Johanna Vermeera w muzeum w Hadze, co zostało uznane przez sąd za próbę zniszczenia dzieła. Dzięki indywidualnemu zabezpieczeniu obraz udało się uratować przed większymi uszkodzeniami. Takie akty wandalizmu są także przedmiotem dyskusji w środowiskach akademickich, czego przykładem jest debata „Sztuka/przetrwanie. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki?“, która odbyła się 29 listopada 2022 r. pod patronatem prorektora Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie³.

Zagrożenie dziedzictwa kulturowego związane z inwazją Rosji na Ukrainę

Konsekwencje prowadzonej przez Rosję od 2022 r. wojny z Ukrainą są daleko idące i destruktywne dla dziedzictwa kulturowego. Niszczycielskich działań wojsk i władz rosyjskich w tej sferze nie można rozpatrywać jedynie przez pryzmat niszczenia i grabieży zabytków i dóbr kultury państwa ukraińskiego. Działania te w istocie podważają międzynarodowe normy mające chronić światowe dziedzictwo kulturowe. Jak słusznie wskazuje Maciej Trzeciński, agresja Rosji na Ukrainę

² Zob. „Klimakatastrophe! „Aktywiści klimatyczni” znów szaleją w muzeum, „Do Rzeczy” 24.10.2022, <https://dorzeczy.pl/swiat/361357/aktywisci-klimatyczni-znow-szaleja-w-muzeum.html> [dostęp: 3.06.2024].

³ J. Mytych, *Sztuka/przetrwanie. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki? Relacja z międzyuczelnianej debaty eksperckiej*, „Zarządzanie w Kulturze” 2022, nr 23(4), s. 405-408, <https://doi.org/10.4467/20843976ZK.22.027.17259>

przypomniła, że agresor może w praktyce lekceważyć wszystkie standardy przewidziane w regulacjach prawnych, bez względu na to, czy je ratyfikował, czy nie⁴. W literaturze podkreśla się, że ukraińskie organy śledcze i prokuratura prowadzą aktywne śledztwa w sprawie celowego uszkodzenia oraz zniszczenia ukraińskich obiektów dziedzictwa kulturowego i kradzieży dóbr kultury dokonanych przez rosyjskie wojsko i jego współpracowników w Ukrainie⁵. Tragiczne wydarzenia w Ukrainie przyczyniły się na świecie do refleksji nad zagrożeniami dziedzictwa kulturowego spowodowanymi konfliktami zbrojnymi i wzmożenia badań mających służyć ochronie przed tymi zagrożeniami. Przykładem może być badanie *Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond*, zawierające zestaw szczegółowych zaleceń dla Unii Europejskiej i jej państw członkowskich w zakresie wzmocnienia ochrony dziedzictwa kulturowego przed skutkami konfliktów zbrojnych obecnie i w przyszłości⁶. Innym przykładem są działania UNESCO⁷, które m.in. monitoruje i nagłaśnia straty dziedzictwa kulturowego, do których dochodzi w wyniku działań Rosji w Ukrainie. Według stanu na 18 czerwca 2024 r. UNESCO zweryfikowało zniszczenia w 412 miejscach od 24 lutego 2022 r. – 137 obiektów kultu religijnego, 201 budynków o znaczeniu historycznym i/lub artystycznym, 31 muzeów, 27 pomników, 15 bibliotek, 1 archiwum⁸. Jednocześnie państwa wspierające Ukrainę, takie jak Polska, podejmowały szereg działań w celu dokumentacji strat i innych form pomocy dla zaatakowanego państwa. Przykładem mogą być działania Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie, które powstało w ramach struktury Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID), aby koordynować inicjatywy na rzecz ratowania ukraińskiego dziedzictwa kulturalnego zagrożonego działaniami wojennymi⁹. Informacje o stratach w zabytkach i dobrach kultury Ukrainy są również publikowane w czasopiśmie specjalistycznych poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego¹⁰. Jednocześnie agresywne postępowania

⁴ M. Trzciniński, *Ochrona prawna dóbr kultury podczas trwania konfliktów zbrojnych: aspekty karnoprawne w kontekście agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2022, nr 13, s. 219.

⁵ W. Hułkewycz, *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego w Ukrainie w sytuacji konfliktu*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2022, nr 13, s. 197.

⁶ E. Campfens, A. Jakubowski, K. Hausler, E. Selter, *Research for CULT Committee – Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, March 2023, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU\(2023\)733120_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU(2023)733120_EN.pdf) [dostęp: 20.06.2024].

⁷ Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury.

⁸ A. Larcan, *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*, 18.06.2024, <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116> [dostęp: 20.06.2024].

⁹ Szerzej o Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie zob. <https://nid.pl/centrum-ukraina/> [dostęp: 20.06.2024].

¹⁰ Zob. M. Piorunek, *Straty w dziedzictwie kulturowym Ukrainy*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2023, nr 1(102)-2(103), s. 9, https://cennebecenne.pl/wp-content/uploads/2023/12/CBU_12.23_9.pdf [dostęp: 20.06.2024].

nie Rosji w Ukrainie i związana z tym sytuacja międzynarodowa przyczyniły się do podjęcia w 2022 r. decyzji mających na celu koordynację działań resortu kultury związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego przed zagrożeniami, takich jak m.in. powołanie zespołu zadaniowego do monitorowania i analizowania zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego¹¹.

Skala i specyfika zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce w statystykach organów ścigania, Krajowej Administracji Skarbowej oraz w informacjach z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Ważnym źródłem informacji o przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu są dane z Komendy Głównej Policji¹². Zgodnie z nimi przestępstw ściganych na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹³ (dalej: u.o.z.), dotyczących przestępstwa zniszczenia lub uszkodzenia zabytku (108 u.o.z.), nielegalnego wywozu zabytków (109 u.o.z.) i niezgodnego z prawem poszukiwania zabytków (109 c u.o.z.), stwierdzono w 2022 r. 233 (w 2021 r. – 230). Jak zauważa Magdalena Piorunek, analizując statystyki Komendy Głównej Policji, rokrocznie wśród wszystkich zdarzeń dominowały przypadki zniszczenia lub uszkodzenia zabytku ścigane z art. 108 u.o.z.¹⁴

Jak poinformowała Komenda Główna Policji, w 2022 r. stwierdzono również 466 przestępstw ściganych na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (dalej: k.k.)¹⁵ (w 2021 r. – 370), z których 154 dotyczyły kradzieży (art. 278 k.k.), w tym 3 – przestępstw kradzieży w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (w zw. z art. 294 § 2 k.k.), 2 – kradzieży szczególnie zuchwałych (art. 278a § 1 k.k.)¹⁶, 167 – kradzieży z włamaniem

¹¹ Zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 lutego 2022 r. w sprawie powołania Zespołu zadaniowego do monitorowania i analizowania zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, Dz. Urz. MKiDN z 2022 r., poz. 10 ze zm.

¹² Dane z Komendy Głównej Policji (w tym pismo z 22 marca 2023 r. pt. „Skala zagrożenia przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2022 r.; Efektywność działań policji”) – wiadomość e-mailowa z 16 czerwca 2023 r. w odpowiedzi na wniosek o informację publiczną, sygn. Kwo-1037/23/KR, niepubl.

¹³ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840, ze zm.

¹⁴ M. Piorunek, *Przestępczość wymierzona w dobra kultury w Polsce w latach 2020-2022*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2023, nr 1(102)-2(103), s. 52-57, https://cennebezcenne.pl/wp-content/uploads/2023/12/CBU_12.23_52-57.pdf [dostęp: 20.06.2024].

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2024, poz. 17.

¹⁶ Od 2023 r. ten przepis karny jest uchylony.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

(art. 279 k.k.), 12 – przywłaszczenia (art. 284 k.k.), 126 – znieważenia zwłok prochów ludzkich lub miejsca spoczynku zmarłego (art. 262 k.k.), 5 – paserstwa umyślnego (art. 291 k.k.). Natomiast po zestawieniu przestępstw z *modus operandi* charakterystycznym dla dóbr kultury w 2021 r. stwierdzono ogółem 696 przestępstw (w 2021 r. – 600)¹⁷.

Dane o działaniach Policji należy uzupełnić informacjami Straży Granicznej i Krajowej Administracji Skarbowej (KAS), gdyż organy te mają kompetencje w zakresie zwalczania przemytu dóbr kultury. Do wskazanych służb zwracałem się także z prośbą o informacje, czy w związku z falą uchodźców z Ukrainy do Polski, którą spowodowała inwazja rosyjska na to państwo, podejmowały one dodatkowe działania dotyczące kontroli przywozu lub obrotu dobrami kultury.

Jak wynika z odpowiedzi otrzymanej z Komendy Głównej Straży Granicznej, służba ta w 2022 r. nie wszczyniała postępowań karnych w sprawie nielegalnego przewozu przez granicę obiektów zabytkowych. Od momentu wybuchu konfliktu zbrojnego w Ukrainie temat potencjalnego przepływu obiektów zabytkowych przez granicę podlegał monitoringowi, jednakże w tym zakresie Straż Graniczna również nie wszczyniała żadnych postępowań karnych. Działania w kontekście przemytu zabytków były ukierunkowane na przeprowadzanie uświadamiających szkoleń oraz na koordynowanie przepływu informacji między służbami w kwestii zagrożeń w tym zakresie¹⁸.

Działania KAS dotyczące przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi i wwozowi dóbr kultury wiążą się z wieloma czynnościami uwzględnianymi w statystykach tej służby. W 2022 r. KAS przeprowadzała weryfikację 16 037 obiektów zabytkowych w 130 sprawach. W szczególności funkcjonariusze KAS w trakcie wywozu dokonali weryfikacji 3829 obiektów w 87 sprawach pod kątem konieczności uzyskania pozwolenia na wywóz. Zatrzymano 512 monet w 40 sprawach w związku z naruszeniem art. 109 u.o.z. W przywozie w 41 sprawach zweryfikowano 12 149 obiektów, zajęto 10 056 szt. niezgłoszonych/przemyconych przedmiotów zabytkowych w 14 sprawach w związku z naruszeniem art. 54 Kodeksu karnego skarbowego¹⁹; w większości były to numizmaty, zabezpieczono także książki, ikony i zabytki archeologiczne. Na obszarze kraju zweryfikowano 59 obiektów w dwóch sprawach. Były one sprawdzane pod kątem legalności ich pochodzenia w krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, w katalogu strat wojennych i za pomocą aplikacji Interpolu ID-Art. Jednocześnie, podobnie jak w poprzednich latach, KAS uczestniczyła w zainicjowanej przez Europol, prowadzonej w porozumieniu z Interpolem, operacji międzynaro-

¹⁷ Dane z Komendy Głównej Policji – uzyskane w wiadomości mailowej z 16 czerwca 2023 r. w odpowiedzi na wniosek o informację publiczną (Kwo-1037/23/KR), niepubl.

¹⁸ Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 10 kwietnia 2024 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.47.2024, niepubl.

¹⁹ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2023 r., poz. 654 ze zm.

dowej o kryptonimie Pandora VII, dotyczącej wspólnych działań przeciwko kradzieżom i nielegalnemu obrotowi dobrami kultury. W ramach operacji dokonano 25 969 kontroli na granicznych przejściach drogowych, lotniczych i morskich. Przy współpracy z Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku na podstawie przekazanych koordynat przeprowadzono 4 kontrole 2 podwodnych stanowisk archeologicznych w rejonie Zatoki Gdańskiej. Podczas operacji Pandora VII prowadzono również monitoring stanowisk archeologicznych. Krajowa Administracja Skarbo- wa po raz drugi brała udział w międzynarodowym CyberPatrolu koordynowanym przez policję holenderską.

W związku z trwającą wojną w Ukrainie KAS podejmowała szereg dodatkowych czynności w zakresie ochrony dóbr kultury i zwalczania przestępczości przeciw zabytkom. Od kwietnia 2022 r. funkcjonariusze i pracownicy KAS byli informowani o możliwości napływu do Polski dóbr kultury pochodzących z Ukrainy, które zostały pozyskane w sposób nielegalny. Departament Cel Ministerstwa Finansów przekazał jednostkom terenowym KAS informację przesłaną za pośrednictwem platformy ARCHEO WCO – apel UNESCO i partnerów w sprawie ryzyka nielegalnego handlu ukraińskimi dobrami kultury. W dniach 21 i 22 kwietnia 2022 r. we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa przeprowadzono szkolenie online z zakresu identyfikacji ukraińskich zabytków archeologicznych dla funkcjonariuszy i pracowników KAS (przeszkolono prawie 400 osób). Następnie 6 i 7 września 2022 r. we współpracy z NID przeprowadzono szkolenia dla funkcjonariuszy KAS z zakresu identyfikacji ukraińskich zabytków: numizmatów i ikon (przeszkolono prawie 400 osób). We wrześniu 2022 r. Departament Cel Ministerstwa Finansów przekazał jednostkom terenowym KAS do wykorzystania służbowego przygotowaną przez NID broszurę, zawierającą tłumaczenie na język polski przepisów wywozowych Ukrainy w zakresie dóbr kultury. Następnie funkcjonariuszom KAS przekazano do wykorzystania służbowego opublikowaną przez Międzynarodową Radę Muzeów ICOM Czerwoną listę ukraińskich dóbr kultury zagrożonych nielegalnym handlem (*Emergency Red List of Cultural Objects at Risk – Ukraine*)²⁰. Realizując zapisy porozumienia między Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Szefem Krajowej Administracji Skarbowej, Komendantem Głównym Policji i Komendantem Głównym Straży Granicznej z 7 lutego 2020 r. w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków, Krajowa Administracja Skarbo- wa zorganizowała w dniach 25-28 października 2022 r. warsztaty dotyczące przeciwdziałania przestępczości przeciwko zabytkom, w których uczestniczyli przedstawiciele KAS, Policji, Straży Granicznej oraz instytucji zajmujących się ochroną zabytków, a także przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Polityki Informacyjnej Ukrainy. W związku z sytuacją w Ukrainie

²⁰ Na temat wykorzystania czerwonych list na Ukrainie zob. A. Cherednychenko, *Emergency Red List for Ukraine*, „Santander Art and Culture Law Review” 2023, nr 1(9), s. 131-134.

spotkanie było poświęcone m.in. zagrożeniom dla dziedzictwa ukraińskiego, identyfikacji obiektów ukraińskich oraz analizie działań, jakie mogą być podjęte przez poszczególne służby w celu jego ochrony²¹.

Wybór przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu oraz innych wydarzeń mających wpływ na zwalczanie tego typu przestępczości w 2022 r. na terenie Polski

Na terenie naszego kraju, jak wskazują statystyki organów ścigania, dochodzi do wielu przypadków przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Poniższe zestawienie stanowi wybór przypadków, które w 2022 r. wyróżniały się na tle innych tego typu przestępstw. Sekwencje zdarzeń dotyczących przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce przedstawiono chronologicznie.

Styczeń

W Wałbrzychu, w Zamku Książ dwaj podpalacze dostali się do tunelu gospodarczego, gdzie podpalili znajdujące się opakowania. Było to zamierzone działanie sprawców.

Luty

W Krakowie zatrzymano sprawcę, który uszkodził szereg nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków poprzez naniesienie na elewację napisów graffiti.

W miejscowości Lipiny Górne Lewki w związku z nielegalnym poszukiwaniem zabytków policja zatrzymała dwóch mieszkańców powiatu biłgorajskiego. W trakcie przeszukania zabezpieczono ok. 600 historycznych przedmiotów, w tym cenne monety, m.in. denar Marka Aureliusza datowany na ok. 170 r. n.e. i srebrny ort z 1754 r.

Marzec

W Warszawie zatrzymano sprawcę uszkodzenia ścian budynków wpisanych do rejestru zabytków: Komendy Stołecznej Policji, Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, Prokuratury Rejonowej Warszawa Śródmieście i Prokuratury Rejonowej Warszawa Śródmieście-Północ.

²¹ Dane z Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 11 kwietnia 2024 r., sygn. BMI1.0123.1478.2024, niepubl.

Kwiecień

W gminie Dąbrowa Biskupia policjanci przeszukali pomieszczenia mieszkalne i zabezpieczyli elementy fibuli, gliniane naczynie z monetami, pierścieni, a także inne elementy pozyskane wyniku nielegalnych poszukiwań.

W Piekarach zdewastowano kapliczkę Maria Hilf. Za przestępstwo odpowiedzialnych było dwóch młodych mieszkańców Bytomia, którzy w kapliczce urządzili libację alkoholową.

W Łodzi 36-letni sprawca po dostaniu się na teren Zajezdni Muzealnej Brus wyciął ze stojących tam zabytkowych wózków i wagonów tramwajowych przewody elektryczne. Przedstawiciel Stowarzyszenia Miłośników Tramwajów wycenił straty na ok. 40 tys. zł. Jednocześnie oświadczył, że ucięte przewody o średnicy 1,5-3 centymetrów i różnej długości nie nadają się do ponownego montażu.

Czerwiec

Prokuratura skierowała do sądu akt oskarżenia w sprawie kradzieży w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Oskarżeni zostali Adamow M., były pracownik muzeum, i Andrzej R., numizmatyk pracujący na toruńskiej starówce. Pierwszemu ze sprawców zarzucono, że przez okres 9 lat (od czerwca 2008 do lutego 2017 r.) ukradł z muzeum 194 cenne monety, pochodzące z okresu XVI-XIX w., warte ok. 1,5 mln zł. Drugiemu sprawcy postawiono zarzut paserstwa. Sprawca kupował obiekty, wiedząc, że pochodzą z kradzieży, a następnie sprzedawał na zagranicznych aukcjach (m.in. dokonał nielegalnego wywozu do Niemiec 3 monet).

Lipiec

W Kobylnicy z cmentarza ewangelickiego skradziono 17 zabytkowych elementów krzyży. Sprawcą okazał się mieszkaniec gminy Kobylnica, który po zatrzymaniu przyznał się do kradzieży, a także wskazał policjantom miejsce, gdzie ukrył skradzione wcześniej elementy nagrobków.

W Gnieźnie 33-latek i 47-latek po uprzednim zniszczeniu ukradli 18 sztuk pokryw blaszanych stanowiących część zespołu ciągu technicznego od urządzenia lokomotyw parowych. Elementy te wpisane są do rejestru zabytków. Wartość strat oszacowano na ok. 10 tys. zł. Sprawców zatrzymano i postawiono zarzuty zniszczenia zabytku.

Sierpień

W Krakowie i Warszawie w ramach realizacji Europejskiego Nakazu Dochodzeniowego funkcjonariusze polskiej i berlińskiej policji przeszukali mieszkania prywatne i zabezpieczyli przedmioty stanowiące dowód w sprawie postępowania dotyczącego fałszerstwa obrazów.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

W Warszawie w ramach realizacji Europejskiego Nakazu Dochodzeniowego funkcjonariusze Komendy Stołecznej Policji dokonali zabezpieczenia obrazu skradzionego rok wcześniej z zamku Château Saint-Julia (Trèbes) we Francji.

Wrzesień

W Warszawie, w związku z zawiadomieniem Narodowego Instytutu Dziedzictwa dotyczącym przestępstwa przywłaszczenia zabytków, w jednym z domów aukcyjnych policja zabezpieczyła zabytki archeologiczne w postaci dwóch mieczy z brązu.

W powiecie toruńskim funkcjonariusze Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy we współpracy z funkcjonariuszami KAS w czasie przeszukania mieszkania zabezpieczyli skarb 2338 srebrnych zabytków pochodzących z okresu panowania Bolesława Chrobrego.

Październik

Zakończyła się trwająca od czerwca (łącznie z fazą przygotowawczą i podsumowującą) międzynarodowa akcja Pandora VII, w ramach której zabezpieczono 4045 obiektów, w tym 3260 monet, 267 broni/militariów, 92 wyroby jubilerskie, 28 rzeźb/posągów, 3 wykrywacze metali. W ramach akcji wszczęto 26 postępowań przygotowawczych i 30 postępowań administracyjnych.

Listopad

W powiecie łęborskim doszło do zniszczenia średniowiecznego zabytku. Sprawcy w wieku 25 i 27 lat na wale średniowiecznego grodziska dokonali dwumetrowego wykopu w celu budowy schronu na wypadek zagrożenia.

Grudzień

W Warszawie policja zatrzymała dwie osoby podejrzane o paserstwo skradzionego dzieła sztuki w zbiegu z przestępstwem oszustwa. W wyniku dalszych działań funkcjonariuszy odzyskano skradziony w 2017 r. obraz M. Zalewskiego *Wnętrze Kościoła św. Anny w Warszawie*.

Analizując zdarzenia związane z przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu na terenie Polski w 2022 r., szczególną uwagę należy zwrócić na rozwijającą się (co wskazano w statystykach policyjnych) przestępczość związaną ze znieważeniem zwłok prochów ludzkich lub miejsca spoczynku zmarłego. Zabytkowe cmentarze są więc szczególnie narażone na działania przestępców. W dalszym ciągu dużym zagrożeniem są nielegalne poszukiwania zabytków oraz kradzież zabytkowych elementów w celu sprzedaży na złom. Za duży sukces można także uznać przeprowadzenie w Polsce międzynarodowej akcji Pandora VII. Podczas tej akcji korzy-

stano m.in. z aplikacji mobilnej ID-Art, która została wprowadzona przez Interpol w maju 2021 r. Jak wynika z podanych na stronie internetowej Interpolu informacji, aplikacja ta jest bezpłatna i może być po pobraniu używana przez funkcjonariuszy policji, celników, a także prywatnych kolekcjonerów, handlarzy dziełami sztuki, dziennikarzy, studentów lub entuzjastów sztuki. Od momentu uruchomienia aplikacji ID-Art odnotowano ponad 43,6 tys. wyszukiwań, spośród których 27,2 tys. to wyszukiwania ręczne, a 16,3 tys. przeprowadzono za pomocą trybu wyszukiwania wizualnego aplikacji²². W mojej ocenie to nowe narzędzie może znacznie usprawnić procedury identyfikacji skradzionych dzieł sztuki.

Bibliografia

- Campfens E., Jakubowski A., Hausler K., Selter E., *Research for CULT Committee – Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond*, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, March 2023, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU\(2023\)733120_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU(2023)733120_EN.pdf) [dostęp: 20.06.2024].
- Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie, <https://nid.pl/centrum-ukraina/> [dostęp: 20.06.2024].
- Cherednychenko A., *Emergency Red List for Ukraine*, „Santander Art and Culture Law Review” 2023, nr 1(9), s. 131-134.
- Dane z Komendy Głównej Policji (w tym pismo z 22 marca 2023 r. pt. „Skala zagrożenia przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2022 r.; Efektywność działań policji”) – wiadomość e-mailowa z 16 czerwca 2023 r. w odpowiedzi na wniosek o informację publiczną, sygn. Kwo-1037/23/KR, niepubl.
- Dane z Komendy Głównej Policji – uzyskane w wiadomości mailowej z 16 czerwca 2023 r. w odpowiedzi na wniosek o informację publiczną (Kwo-1037/23/KR), niepubl.
- Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 10 kwietnia 2024 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.47.2024, niepubl.
- Dane z Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 11 kwietnia 2024 r., sygn. BMI1.0123.1478.2024, niepubl.
- Hułkewycz W., *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego w Ukrainie w sytuacji konfliktu*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2022, nr 13, s. 185-203.
- ID-Art, *INTERPOL's first App, turns one year old*, Interpol, 12.07.2022, <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2022/ID-Art-INTERPOL-s-first-App-turns-one-year-old> [dostęp: 3.06.2024].
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1(1), s. 263-274, <https://doi.org/10.4467/2450050XSR.15.011.3779>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2), s. 241-258, <https://doi.org/10.4467/2450050XSR.16.015.5249>

²² Zob. ID-Art, *INTERPOL's first App, turns one year old*, Interpol, 12.07.2022, <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2022/ID-Art-INTERPOL-s-first-App-turns-one-year-old> [dostęp: 3.06.2024].

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3), s. 249-276, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.17.016.7388>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2017 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4), s. 215-236, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.18.013.9774>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5), s. 163-170, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.19.009.10810>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2019 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2021, nr 1(7), s. 221-232, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.21.001.14590>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2020 roku (początek pandemii COVID-19)*, „Santander Art and Culture Law Review” 2022, nr 1(8), s. 133-152, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.22.003.16393>
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2021 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2023, nr 1(9), s. 247-264, <https://doi.org/10.4467/2450050XSNR.23.015.18127>
- „Klimakatastrophe!”, „Aktywiści klimatyczni” znów szaleją w muzeum, „Do Rzeczy” 24.10.2022, <https://dorzeczy.pl/swiat/361357/aktywisci-klimatyczni-znow-szaleja-w-muzeum.html> [dostęp: 3.06.2024].
- Larcan A., *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*, 18.06.2024, <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116> [dostęp: 20.06.2024].
- Mytych J., *Sztuka/przetrwania. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki? Relacja z międzyuczelnianej debaty eksperckiej*, „Zarządzanie w Kulturze” 2022, nr 23(4), s. 405-408, <https://doi.org/10.4467/20843976ZK.22.027.17259>
- Piorunek M., *Przestępczość wymierzona w dobra kultury w Polsce w latach 2020-2022*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2023, nr 1(102)-2(103), s. 52-57, https://cennebezcenne.pl/wp-content/uploads/2023/12/CBU_12.23_52-57.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Piorunek M., *Straty w dziedzictwie kulturowym Ukrainy*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2023, nr 1(102)-2(103), s. 9, https://cennebezcenne.pl/wp-content/uploads/2023/12/CBU_12.23_9.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Trzciniński M., *Ochrona prawna dóbr kultury podczas trwania konfliktów zbrojnych: aspekty karnoprawne w kontekście agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2022, nr 13, s. 205-223.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2024, poz. 17.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2023 r., poz. 654 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 840, ze zm.
- Zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 lutego 2022 r. w sprawie powołania Zespołu zadaniowego do monitorowania i analizowania zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, Dz. Urz. MKiDN z 2022 r., poz. 10 ze zm.